

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunnossa keskitytään kuluttajan asemassa olevan henkilön oikeudenkäyntikurssiin. Kuluttajaoikeuden keskeinen lähtökohta on heikomman suojan periaate. EU:n perusoikeuskirjassa säädetään korkean kuluttajansuojan tason ohella myös oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Jotta kuluttaja pääsee oikeuksiinsa elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisessä ristiriitatilanteessa, oikeudenkäyntikulut eivät saa muodostua käytännön esteeksi täytäntöönpanokelpoisen tuomion saamisessa. Oikeudenkäyntikurssi voi johtaa tilanteeseen, jossa kuluttaja ei vie asi-aansa oikeuteen kurssin takia, vaikka kuluttajariitalautakunta olisi antanut myönteisen suosituksen taikka kuluttajaviranomaiset olisivat todenneen yrityksen menettelyn lainvastaiseksi. Tämä heikentää paitsi kuluttajien oikeussuojaa myös markkinoiden toimivuutta.

Oikeudenkäyntikuluihin liittyy kuluttajansuojan näkökulmasta yhtäältä ky-symys oikeudenkäyntiavustajien läpinäkyvästä vertailumahdollisuudesta kuluttajavalinnan perusteena ja toisaalta tuomioistuimen ratkaisu kuluttajalle korvattavaksi tulevista kuluista. On hyvä, että muistiossa esitetään mahdolliseen jatkovalmisteluun useita erilaisia keinoja. Todennäköisesti tarvitaan erilaisten keinojen yhdistämistä ja huolellista vaikutusarviointia.

Ehdotetut keinot 3 ja 4

Kun kyse on palvelusta, kuluttajan ei ole juurikaan mahdollista vertailla palvelujen laatua. Toisaalta myöskään hinnan vertailu ei ole vaivatonta, koska toimijoilla on tätä nykyä erilaisia palkkioperusteita, kuten aika- tai toimenpide veloitusperusteena sekä kirjavuutta termien käytössä. Hin-tamerkintäasetuksen 553/2012 mukaan myös oikeudellisten palvelujen tar-joajien on ilmoitettava hinnastonsa liikkeessä tai verkkosivuillaan. Jos palvelujen hintaa ei voida määritellä täsmällisesti, on ainakin ilmoitettava hintojen määräytymisperusteet. Jos kaikkien hintojen tai niiden

perusteiden kertominen ei ole mahdollista tarjottavien palveluiden suuren määrän tai muun vastaavan seikan vuoksi, riittää, että hinnastoon merkitään tavallisimmat myyntihinnat tai niiden määräytymisperusteet.

EU:n kuluttajasäännöksissä on viime vuosina korostunut kuluttajien mahdollisuus helppoon palvelujen vertailuun, mikä on tuonut mukanaan säännösten velvoitteita palvelujen vertailusivustoista, kun kyse on välttämättömyyspalveluista. Tällaisten vertailusivustojen rakenteessa on otettava huomioon sivujen muotoilu ja käytettävyys kuluttajien todellisen käyttäytymisen mukaan varsinkin, koska kuluttajalle valintatilanne on usein ainutkertainen. Iso-Britanniassa tehdyn markkinaselvityksen (<https://www.gov.uk/cma-cases/legal-services-market-study>) seurauksena on parannettu kuluttajien mahdollisuuksia etsiä ja vertailla sopija-kumppaneita sivustolla <https://www.legalchoices.org.uk/>. Ruotsissa oikeudellisten palvelujen tarjonnassa on havaittu erilaisia kuluttajaongelmia <https://www.konsumentverket.se/globalassets/publikationer/produkter-och-tjanster/ovriga-omraden/underlagsrapport-2020-5-juridiska-tjanster-konsumentverket.pdf>. Ruotsin ja Suomen tilanteessa on todennäköisesti yhteisiä piirteitä jo palvelun erityisluonteen takia.

Kuluttajien mahdollisuuksia valita oikeusavustaja helpottaisi tietojen vertailukelpoisuus ja digitaaliset vertailuyökalut. Näiden kehittäminen ja käyttöönotto soveltuisi luontevasti osaksi itsesääntelyä. Koska tämä ei vielä riitä antamaan kuvaa palvelun kokonaishinnasta, olisi tarpeen antaa aina kuluttaja-asiakkaalle hinta-arvio, ellei tämä nimenomaisesti ilmoita luopuvansa siitä, sekä pohtia edelleen oikeudenkäyntiin liittyvää kuluarviota.

Ehdotetut keinot 7, 8, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20

Muistiossa ehdotetaan erilaisia keinoja kuluriskin pienentämiseksi. Tärkeää kuluttajan oikeussuojan näkökulmasta olisi, että oikeudenkäynnissä mahdollisesti korvattavaksi tulevien kulujen osalta olisi jonkunlainen ennakointimahdollisuus ja oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8a ja 8b:n sovellettaisiin aktiivisesti samoin kuin kulujen kohtuullisuuden arviointi OK 21 luvun 1 §:n mukaisesti. Mitä tulee hintasääntelyyn, erityisesti siltä osin tarvitaan lisäselvitystä toimenpiteen vaikutuksista.

Kuluttaja-asiamies voi avustaa kuluttajaa oikeudessa tietyissä laissa kilpailu- ja kuluttajavirastosta säännellyissä tapauksissa. Silloin kuluttaja-asiamies voi päätöksellään kantaa myös kuluriskin. Resurssit ovat kuitenkin varsin vähäiset eikä tällaisia tapauksia käytännössä voida ottaa hoidettavaksi vuosittain montakaan. Viime vuosina avustaminen on keskittynyt vastaajana olevien kuluttajien avustamiseen silloin kun elinkeinonharjoittaja perii kuluttajalta epäselvää saatavaa suppealla haasteha-kemuksella, johon liittyy omat ongelmansa.

Avustustoiminnassa tehtyjen havaintojen mukaan oikeudenkäyntikulu-säännöksiin vuonna 1999 tehdyt muutokset ovat sinänsä olleet toimivia silloin, kun niitä on sovellettu. Ongelmana kuitenkin

on, että oikeuden kulu-päätöstä ei voi ennakoida. Ratkaisu voi olla yllätyksellinen kuluvastuun osalta, vaikka riidan osapuolet olisivat selkeästi eriarvoisessa asemassa taikka oikeudenkäynti olisi ollut perusteltu esimerkiksi kuluttajariitalauta-kunnan myönteisen suosituksen ja sen noudattamatta jättämisen takia. Viran puolesta tapahtuva kohtuullisten kulujen arviointi OK 21 luvun 1 §:n nojalla voisi olla omiaan vaikuttamaan kuluttajan maksettavaksi tulevien kulujen suuruuteen.

Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely vaikuttaa jatko-selvityksen kannalta kiinnostavalta. Kuluttaja-asioissa tällaisen järjestelmän kehittäminen voisi olla eräs vaihtoehto täytäntöönpanokelpoisen tuomion saamiseksi kuluttaja-asioissa ainakin silloin, kun asian käsittelyyn ei liity merkittävästi näytön arviointia. Mitä sen sijaan tulee kuluttajariita-lautakunnan toimivallan laajentamiseen, sille ei tässä tilanteessa ole perusteita. Kuluttajariitalautakunta on perustettu vastamaan nimenomaan kuluttaja-asioissa tärkeäksi nähtyä ADR-menettelyn tarvetta eikä siihen ole perusteita kytkeä laajemmalti riita-asioita taikka muuttaa menettelyä oikeudenkäynnin suuntaan. Ratkaisujen suositusluonne on edelleenkin perusteltu, jotta voidaan toisaalta taa-ta toiminnan tietty nopeus ja joustavuus.

Oikeusturvavakuutuksiin sisältyy useimmiten kuluttaja-asiamiehen kanssa aikoinaan neuvoteltu ehtokohta, jonka mukaan kuluttajariidoissa vakuutuksesta korvataan paitsi kantajan omat myös vastapuolen kantajalle maksettavaksi tuomitut kulut tiettyyn rajaan asti silloin, kun kuluttajaa avustaa kuluttaja-asiamies tai kuluttajan kante pohjautuu kuluttajariita-lautakunnan tai vastaavan muun lautakunnan suositukseen. Ehtoa ei ole kuitenkaan enää kaikilla vakuutusyhtiöillä ja ehdoissa rajoitetaan nyt-temmin korvattavien kulujen määrää eri tavoin yhtiökohtaisin ratkaisuin. Kulukatot voivat olla riittämättömiä prosessin todellisiin kuluihin verrattuna. Ehtojen muuttaminen kuluttajan kannalta edullisemmiksi luo korostuspainetta hintoihin, joten vaikutukset eivät välttämättä ole kuluttajan näkökulmasta myönteisiä.

Mäkelä Marina
Kilpailu- ja kuluttajavirasto